

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2010-02-26

Närvarande: F.d. regeringsrådet Rune Lavin, justitierådet Ella Nyström och f.d. justitieombudsmannen Nils-Olof Berggren.

Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.

Enligt en lagrådsremiss den 28 januari 2010 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i brottsbalken.

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Göran Nilsson.

Förslaget föranleder följande yttrande av Lagrådet:

I remissen föreslås en reform som syftar till att höja straffen för allvarliga våldsbrott och för grovt vållande till annans död, att öka spännvidden mellan straffen för brott i allmänhet samt att skärpa straffen vid återfall i brott. Straffen höjs generellt för allvarliga våldsbrott genom att det vid bedömningen av straffvärdet särskilt ska beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person. För misshandelsbrott som är att anse som synnerligen grovt ska dömas till fängelse i lägst fyra och högst tio år. För annan grov misshandel ska dömas till fängelse i lägst ett och högst sex år. Straffminimum för utpressning, grovt brott, och för vållande till annans död, grovt brott, höjs. Försvårande och förmildrande omständigheter ges ett ökat genomslag vid straffvärdebedömningen av brott i allmänhet.

Allmänna synpunkter

Utgångspunkten för de föreslagna lagändringarna är enligt vad som uttalas i remissen att samhällsutvecklingen sedd över längre tid har inneburit att de allvarliga våldsbrotten måste ses som betydligt allvarligare än tidigare och som mer klandervärda än vissa andra brottstyper. Denna strängare syn bör enligt regeringen återspeglas i en straffnivå för våldsbrotten som står i proportion till deras allvar och som ligger högre än ingripandenivån för främst förmögenhetsbrotten. En generellt strängare syn på brotten återspeglas enligt remissen inte i domstolarnas praxis trots att straffskalorna ger ett stort utrymme för att bestämma stränga straff. Det finns enligt remissen mot denna bakgrund ett behov av att genom lagstiftningsåtgärder höja straffnivån för de allvarliga våldsbrotten. Lagrådet utgår i sin granskning från den sålunda åsyftade inriktningen i detta lagstiftningsärende, nämligen att åstadkomma en straffmätning som markerar en skärpt syn på allvarliga våldsbrott.

3 kap. 6 §

Enligt Lagrådets mening bör andra styckets andra mening formuleras om, varvid 9 kap. 4 § andra stycket andra meningen i förslaget bör tjäna som förlaga.

Meningen kan förslagsvis ges följande lydelse:

Vid bedömning av om brottet är synnerligen grovt ska särskilt beaktas om kroppsskadan är bestående eller om gärningen har orsakat synnerligt lidande eller om gärningsmannen har visat synnerlig hänsynslöshet.

9 kap. 4 §

I andra stycket andra meningen anges två bedömningsgrunder. Den ena avser gärningens beskaffenhet och den andra gärningsmannens sinnelag vid brottets begående. Ordet "annars" i det andra fallet passar inte in i sammanhanget, eftersom subjektet i det första fallet är gärningen och inte gärningsmannen. Således bör "annars" efter gärningsmannen i den ifrågavarande meningen utgå.

29 kap. 1 §

I författningskommentaren uttalas att ordet "särskilt" har slopats i andra styckets första mening i syfte att klargöra att endast de i bestämmelsen angivna omständigheterna får beaktas av domstolen.

Visserligen kan det, såsom framhålls i remissen, sägas vara ovanligt att andra omständigheter än de uppräknade vägs in vid bedömning av straffvärdet. Det uttalades emellertid i förarbetena vid bestämmelsens tillkomst att allmänpreventiva överväganden i vissa fall kan påverka utfallet av en straffvärdebedömning (prop. 1987/88:120 s. 80 f.). Högsta domstolen har också i några avgöranden vid straffvärdebedömningen tagit hänsyn till att en brottstyp fått en ökad utbredning (se t.ex. NJA 1989 s. 870 och NJA 1991 s. 498). Enligt Lagrådets mening är det ur principiell synpunkt diskutabelt att införa en uttrycklig begränsning av vilka omständigheter domstolen får beakta. Någon förebild på näraliggande områden i brottsbalken för en bestämmelse konstruerad på detta sätt har Lagrådet inte heller kunnat finna.

Vidare ställer sig Lagrådet tveksamt till om den nya formuleringen "Vid bedömningen av straffvärdet ska beaktas..." ger klart uttryck för att domstolen är förhindrad att väga in andra omständigheter än de uppräknade när straffvärdet bestäms. För att tydliggöra syftet med

bestämmelsen borde rätteligen orden "ska beaktas" ersättas med "får endast beaktas". Denna formulering är emellertid olämplig mot bakgrund av att det i 2 och 3 §§ finns mera preciserade uppräknings- och försvårande respektive förmildrande omständigheter som enligt vad som anges där ska beaktas särskilt. Det nu anförda illustrerar att uppbyggnaden av 29 kap. gör att en ändring av det slag som regeringen åsyftar genom justeringen av andra styckets första mening är problematisk.

Den nya andra meningen i andra stycket syftar enligt författningskommentaren till att åstadkomma en höjd straffnivå för allvariga våldsbrott. I kommentaren räknas upp ett antal brott som avses med den nya regeln. Dessutom anges det tämligen detaljerat vilken höjning av straffvärdet som lagändringen bör leda till vid olika straffvärdenivåer. När det gäller det sistnämnda finner Lagrådet det anmärkningsvärt att regeringen, utan att det i den delen förelegat något remitterat förslag till motsvarande detaljreglering, ansett sig böra på detta sätt styra domstolarnas tillämpning av de nya reglerna.

Bestämmelsen i 29 kap. 1 § i dess nuvarande lydelse tar sikte på hur straffvärdet ska bestämmas i det enskilda fallet. Enligt Lagrådets mening är det systematiskt olämpligt att här föra in en regel som har till syfte att mera allmänt höja straffnivån för vissa närmare angivna brott. Lagstiftarens uppfattning om hur allvarlig en viss brottstyp är i förhållande till andra brottstyper bör i stället komma till uttryck genom straffskalorna. De åsyftade höjningarna av straffnivåerna bör således enligt Lagrådets mening i första hand göras genom att straffskalorna för brotten ändras.

Formuleringen av den nya meningen innebär att även mord och dråp kan innefattas. Dessa brott finns emellertid inte med bland de brott

som räknas upp i författningskommentaren. På denna punkt krävs ett förtydligande.

I författningskommentaren anges att bestämmelsen omfattar brott där gärningen har bestått i eller innefattat allvarligt våld, hot eller därmed jämfällbart handlande mot en person. Enligt Lagrådets mening är emellertid formuleringen att "gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons... trygghet till person" sådan att även andra brottstyper, t.ex. förmögenhetsbrott, under vissa omständigheter skulle kunna inrymmas.

29 kap. 2 §

I uppräknningen av försvårande omständigheter har kvalificerande rekvisit slopats eller ändrats. Syftet med ändringarna anges vara att vidga utrymmet för att beakta de försvårande omständigheterna. Lagrådet ifrågasätter om ändringen i punkten 2 från *särskild* till *stor* hänsynslöshet innebär att det angivna syftet uppnås.

29 kap. 3 §

Även i uppräknningen av förmildrande omständigheter har kvalificerande rekvisit slopats eller ändrats i syfte att vidga utrymmet för att beakta omständigheterna. Lagrådet ifrågasätter om ändringen i första stycket 1 från *grovt* till *uppenbart* kränkande beteende innebär att det angivna syftet uppnås.

När det gäller första stycket 3 kan ifrågasättas om det är lämpligt att utvidga tillämpningsområdet genom att ta bort ordet *uppenbart*. Vid införandet av bestämmelsen uttalades att ordet *uppenbart* markerar att bestämmelsen är avsedd att tillämpas med stor försiktighet samt att det förhållandet att någon rent allmänt är omdömeslös inte är skäl

för att tillämpa den (a. prop. s. 86). Enligt Lagrådets mening innebär den föreslagna ändringen en avsevärd utvidgning av bestämmelsens tillämpningsområde, bl.a. eftersom brottslighet kan antas ofta hänga samman med omdömeslöshet. När det gäller yngre personer finns den allmänna regeln om strafflindring i 29 kap. 7 §. Frågan uppkommer om avsikten med den föreslagna ändringen är att åstadkomma en generell ytterligare nedsättning av straffen för ungdomar.